

Een triptiek met de wethouders van Brugge door Michiel Janssens, 1637

Inleiding

In het bestuur van de stad spelen de wethouders – een in België in onbruik geraakte maar in Nederland nog gangbare term – van oudsher een eersterangsrol. In het Ancien Regime werden er bij ons de burgemeesters, de schepenen en de raadsleden onder verstaan. In Brugge werd de *wet* of stadsmagistraat in principe jaarlijks vernieuwd. De reeks *wetsvernieuwingen*, die opklimt tot 1363, is dan ook een van de belangrijkste reeksen van het Brugse Stadsarchief¹. De nog oudere wethouders zijn voor een deel bekend uit de stadsrekeningen en andere bronnen.

Over de samenstelling en de benoemingsprocedure van de *wetten* of stadsmagistraten is al heel wat onderzoek gedaan. In het bijzonder de 14de eeuw, met haar “democratische” vernieuwingen in de besturen van de Vlaamse steden, heeft daarbij veel aandacht genoten. In dit debat heeft Jacques Mertens door de publicatie van enkele bijdragen een gezaghebbende stem laten horen². De nu volgende bijdrage wil dit debat niet heropenen of aanvullen³ doch enkel de aandacht vesti-

---

1 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 114. Zie ook A. Vandewalle, *Beknopte Inventaris van het Stadsarchief van Brugge*, Brugge, 1979, p. 68-69 ; Id., *Brugse Ambachten in documenten. De schoenmakers, timmerlieden en schrijnwerkers (14de-18de eeuw)*, Brugge, 1985, p. 14-18.

2 J. Mertens, “De XIVde-eeuwse voornaamste Brugse schepenfamilies”, in : *Onze Stam*, 14 (1960), p. 233-236 ; Id., “De verdeling van de Brugse schepenzetels op sociaal gebied (XIVde eeuw)”, in : *Wetenschappelijke Tijdingen*, 21 (1961), kol. 451-466 ; Id., “De woelingen te Brugge tussen 1359 en 1361”, in : *Album Carlos Wyffels*, Brussel, 1987, p. 325-330.

3 Dit deden we reeds met onze bijdrage : A. Vandewalle, “De Brugse stadsmagistraat en de declname van de ambachten aan het bestuur, 14de-15de eeuw”, in :

gen op een onbekend 17de-eeuws pronkstuk uit stedelijk bezit en er de inhoud en de maker van kenbaar maken⁴.

Sinds jaar en dag wordt in het Stadsarchief van Brugge een houten meubel bewaard, bestaande uit drie luiken waarvan de twee buitenste met scharnieren aan het middenste zijn bevestigd en dichtklappen als een triptiek. Op de binnenzijden van de luiken zijn perkamenten vellen gekleefd, met tekst beschreven en met figuratieve tekeningen en gekleurde wapenschilden versierd. De tekst biedt een opsomming van wethouders, maar tot hiertoe was deze nooit het voorwerp van onderzoek. Ongetwijfeld omwille van zijn in een archiefomgeving ongewone vorm werd het triptiek afzonderlijk – en niet altijd in optimale omstandigheden – bewaard en eerder als een curiosum beschouwd⁵.

Beschrijving van het triptiek

De centrale afbeelding, uiteraard op het middenste vel, stelt een barokke triomfpoort voor met de wet van 1637: deze datum is aangebracht onder het bovenaan afgebeelde wapen van Spanje. Dit laatste is zelf geflankeerd door links het wapen van Vlaanderen en rechts dat van Brugge. Eronder prijken nog de wapens van de subalterne steden. De poort is behangen met de gekleurde wapenschilden van de burgemeesters, schepenen en raadsleden, telkens vergezeld van hun naam. Het geheel is versierd met diverse gotische gekroonde b's.

Boven de triomfpoort troont een madonna met kind, omgeven door engelen en Latijnse opschriften. Eronder is een doek afgebeeld waarop een stadswapen en een stadsgezicht met torens, het geheel gehouden door drie vrouwenfiguren op een sokkel. De afgebeelde

---

W. Prevenier en B. Augustyn (red.), *De Vlaamse instellingen tijdens het Ancien Régime: recent onderzoek in nieuw perspectief. Symposium georganiseerd te Brugge op 18 mei 1998*, Brussel, 1999 (*Miscellanea Archivistica Studia*, 111), p. 27-40.

4 Op de decoratieve elementen kan hier niet in detail worden ingegaan.

5 Eind 2005 werd het stuk na restauratie opgenomen in de permanente tentoonstelling "Burger en bestuur" in de vernieuwde Historische Zaal van het stadhuis in Brugge. Zie K. Vertongen, "Bruggemuseum-Stadhuis: Burger en Bestuur", in: *Museumbulletin*, jg. 25 nr. 4 (2005), p. 4-11; en *Archiefleven*, jg. 13 nr. 1, p. 1 en 8.

magistraat is deze aangetreden op 14 september 1636 en vervangen op 23 september 1637⁶.

Links van de triomfpoort zijn op een verticale rij de wapenschilden en namen afgebeeld van de wethouders van 1633-34. Rechts ervan zijn die van 1634-35 (gecontinueerd voor 1635-36) aangebracht. Onder het voorgaande en op een minder prominente manier zijn de wapens en namen weergegeven van de *wet* van 1637-38, links het schepencollege en rechts de raad.

Links van de *wet* van 1633 bevindt zich nog een kolom medaillons met de namen van de hoogbaljuws van 1637 tot 1506. Rechts van de wet van 1634 vindt men hetzelfde voor de schouten van 1637 tot 1491.

Tussen de beschreven tafereelen door zijn als achtergrondversiering getekende vrouwenfiguren, putti, leeuwen en beren te zien. Onderaan in het midden staat een nog slechts gedeeltelijk leesbaar Latijns opschrift: 'Brug... pictor *Janssins* ... / Numquid perplacet hac tibi tabella, certe perplacet ...' (onzekere lezing).

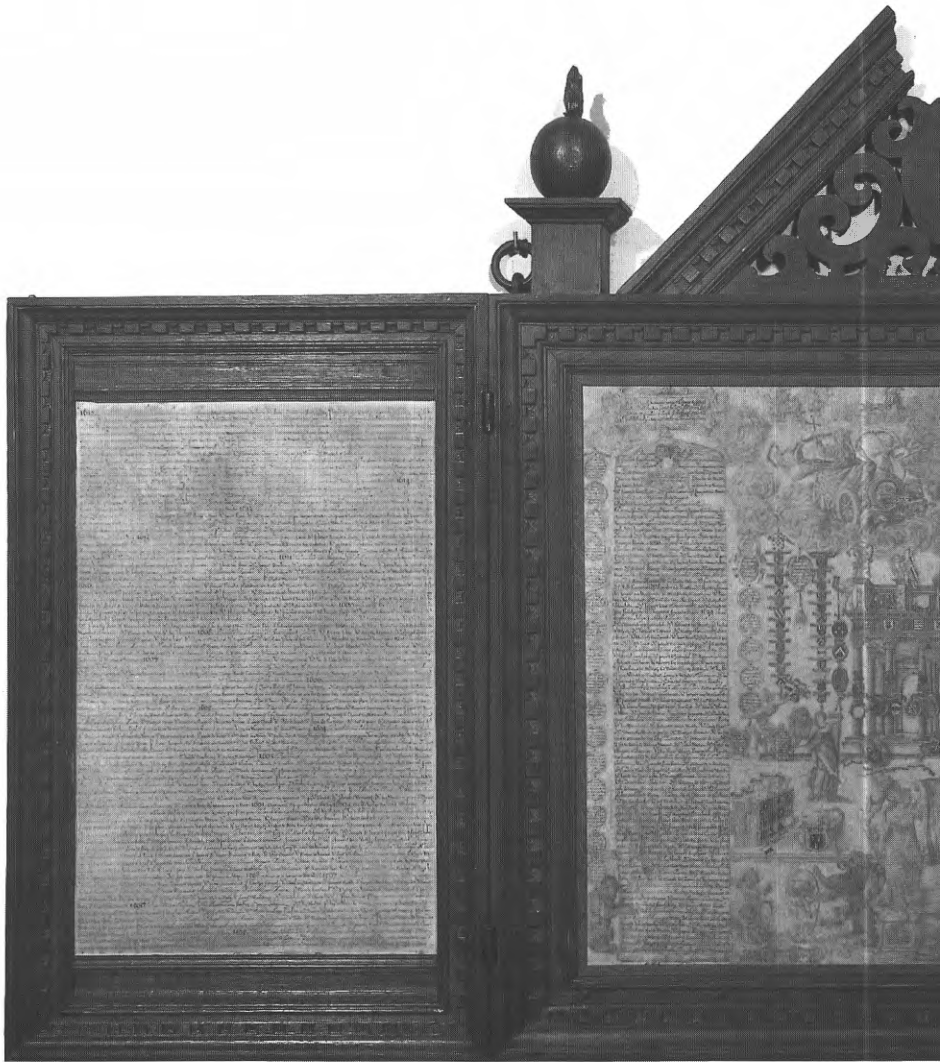
Het centrale stuk wordt vervolledigd door links een kolom met de wetten van 1632 tot 1625 (in chronologisch achteruitgaande volgorde) en rechts die van 1624 tot 1617. Het betreft telkens de namen van de burgemeesters, schepenen, raadsleden en thesauriers. Bovenaan de linkerkolom herinnert een Franse tekst aan de instelling van de jaarlijkse wetsvernieuwing door gravin Johanna van Constantinopel in 1240. Boven de rechtse opsomming wordt in een eveneens Franse tekst verwezen naar de verplaatsing van de jaarlijkse wetsvernieuwing van februari naar september door Lodewijk van Male in 1383.

In de uiterst linkse rand worden in verticaal opeenvolgende medaillons de namen van de pensionarissen en griffiers van de stad opgesomd, van 1541 af. Deze opsomming gaat door tot 1637 in de uiterst rechtse rand.

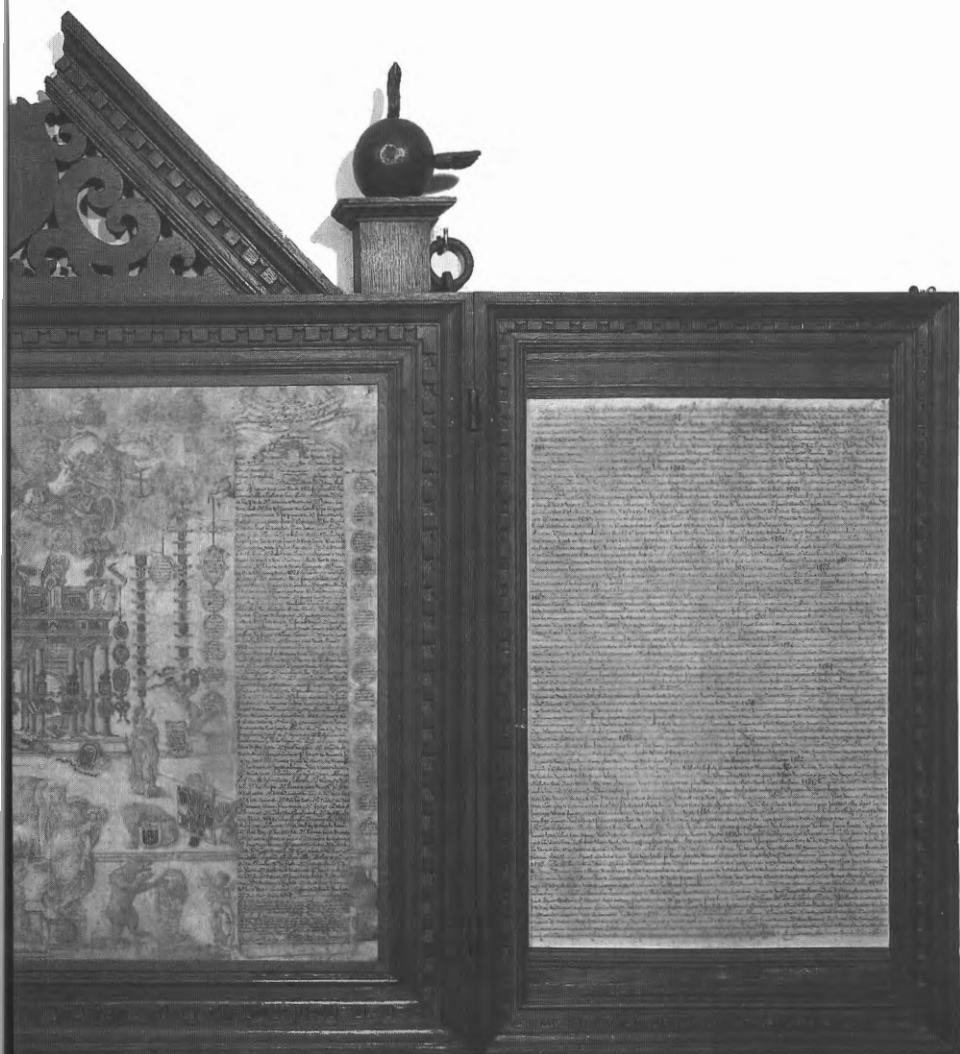
Op de twee zijluiken van het triptiek gaat de opsomming van de wetten gewoon door. Het linkerluik bevat de wetten van 1617 tot 1595, het rechterluik van 1595 tot 1576.

---

6 Vergelijk BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, 114 : Wetsvernieuwingen 1634-1667, f° 18v-19 en 28.

De omlijsting van het triptiek is nog oorspronkelijk en is sober renaissancestisch. Rond elk luik is een met kleine blokjes versierd latwerk aangebracht. Het middenluik is bekroond met een fronton in hetzelfde soort latwerk, opgevuld met een vaas omgeven door decoratieve krullen. Het bovenstuk van dit fronton is verloren gegaan. Links en rechts is het fronton geflankeerd door een bol op een sokkel. De bollen zijn versierd met gekrulde uitsteeksels, waarvan er vier afgekraakt zijn. Het geheel hangt op aan twee ijzeren ringen achter de bollen.

Een *schoon stuck werck* van Michiel Janssens

Uit deze beschrijving blijkt duidelijk dat het hier gaat om een werk dat qua inhoud en uitwerking als een pronkstuk is bedoeld. De Brugse stadsmagistraat wenste zich hiermee voor te stellen als een goed uitgebouwde en prestigieuze instelling die kon bogen op een lange traditie. De stad betaalde dan ook de niet geringe som van 40 pond groten voor dit *schoon stuck werck*, zoals het in de betreffende post van de stadsrekening 1637-1638 is omschreven. De betaling

gebeurde aan *Meester Michiel Janssenius* voor het *schoon stuck werck by hem ghemaect metter penne, behelsende de wethouderen, hoochbaillius, schoutteetin ende die vanden buffette van over eenighe hondert jaeren*⁷.

Een paar decennia later werd het pronkstuk nog in ere gehouden in het stadhuis, want het staat vermeld in een inventaris van *meublen ende cateilen de stat toebehoorende* daterend van 10 mei 1654. Het hing toen in de *vertreck camer nevens t'collegie boven* en werd omschreven als *een tafereel ghesloten mette wethouders ghemaect by meester Michiel Janssens*⁸.

Michiel Janssens is een weinig bekende schoolmeester en tekenaar, geboren in Aalst maar werkzaam in Brugge en er in 1643 overleden⁹. De bekende eind 18de-eeuwse schilder en biograaf Pieter Le Doulx heeft deze figuur van de vergetelheid gered en noemt hem een *konstigen* tekenaar. Zelf was Janssens ook van zijn artistieke kwaliteiten overtuigd, gezien hij zich als *pictor* (schilder) op het triptiek kenbaar maakte. Nog twee andere werken van hem zijn bekend. Hij bracht pentekeningen en teksten aan in het boek van de sodaliteit van de jezuïeten te Brugge, onder meer sierlijke zinspelingen op de naam van de heilige Maagd Maria¹⁰. Michiel Janssens is ook de tekenaar van het frontispice van de in 1619 gedrukte rechtsregels van het Brugse Vrije¹¹.

Betreffende het triptiek van Janssens is wel onduidelijk of hij ook het houten raamwerk heeft ontworpen en/of vervaardigd. Een aparte betaling hiervoor is in de stadsrekening niet te vinden. Het is echter weinig waarschijnlijk dat Janssens zelf voor de uitvoering van het

---

7 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, 216 : Stadsrekeningen, 1637-1638, f° 80, in de rubriek "Uutgheven van ghemeene saecken". Dankzij deze vermelding kon ook de naam van de auteur in het gedeeltelijk onleesbare opschrift onderaan het middentaferaal worden ontcijferd. Zie hierboven.

8 L. Gilliodts-van Severen, *Mémoriaux de Bruges*, II, Brugge, 1920, p. 239.

9 F. Bonneure, B. Demeester, J. Fontier en W. Le Loup (red.), *Lexicon van West-Vlaamse kunstenaars*, dl. 3, Kortrijk, 1994, p. 85. Met dank aan Willy Le Loup.

10 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, 539: *Handschriften*, 81 : P. Le Doulx, *Levens der konst-schilders, konstenaers en konstenaeressen*, f° 42 en 227. Ook zijn vader Gabriël en zijn zoon Carolus zijn er vermeld.

11 A. Vandewalle (ed.), *Te Wapen ! Heraldiek, teken van gezag en identiteit*, Brugge, 2004, p. 57, cat. nr. 10, en p. 12, afbeelding. Naar de tekening van Janssens werd de gravure uitgevoerd door Peter de Jode. De stijl en de keuze van ornamenten vertonen opvallende gelijkenissen met die van het triptiek.

Tekst met opdracht van de auteur, onderaan het middenpaneel.

houtwerk zou hebben ingestaan. Dit laat veronderstellen dat hij hiervoor met een schrijnwerker heeft samengewerkt en deze zelf heeft betaald.

Datering en aanleiding

De betaling van het kunstwerk in het rekenjaar 1637-1638 geeft aanleiding tot enkele beschouwingen omtrent de datering. Zoals hierboven aangehaald is het triptiek in het centrale gedeelte voorzien van een datum 1637 en stelt het op de meest prominente plaats de wet van 1636-1637 voor. Er mag dus worden aangenomen dat deze laatste de opdrachtgever is van het kunstwerk. Toch wordt de kunstenaar pas door de opvolgers van het jaar 1637-38 uitbetaald. Bovendien komt deze magistraat van 1637-1638 eveneens op het kunstwerk voor, weliswaar niet op de ereplaats maar eronder en minder opvallend. Deze gegevens leiden tot de conclusie dat het werk, waarvoor in elk geval minstens enkele maanden tijd nodig is om het uit te voeren, wellicht wel door de stadsmagistraat van 1636-1637 is besteld maar dat het niet was afgewerkt in september 1637. Zo kreeg de nieuwe magistraat van 1637-1638, die het stuk zou moeten betalen, er in extremis nog een plaatsje op.

Jammer dat in de hierboven aangehaalde rekeningpost geen doel of aanleiding voor het geven van de opdracht is vermeld. Waarom de wethouders in 1637 het tafereel lieten maken is niet bekend. Er zijn ook geen andere voorbeelden van dergelijk tafereel bewaard, zodat geen parallel kan worden getrokken. Toch mag er worden vanuit gegaan, gelet op het plechtstatige karakter van het stuk, dat het is ontstaan met het oog op een bijzondere gelegenheid waarbij de stad zich

als instelling van zijn beste kant moest laten zien. Zo'n gelegenheid zou bijvoorbeeld de blijde intrede van een nieuwe vorst kunnen zijn geweest. De gouverneur-generaal van de Nederlanden Ferdinand van Oostenrijk (1609-1641), ook genoemd de Kardinaal-infant of Prins-Kardinaal¹², had zijn blijde intrede in Brugge echter reeds in januari 1635 gedaan¹³. Hij was in 1633 tot dit ambt benoemd maar nam het pas op in november 1634. Ongetwijfeld ter herinnering aan zijn intocht in Brugge is het nog steeds aanwezige groot ruiterportret van don Ferdinand in het Brugse stadhuis opgehangen¹⁴.

Weliswaar is dezelfde Ferdinand ook later nog in Brugge op bezoek geweest. Dit was het geval op 9 november 1637, een datum die wel zou passen in het hierboven geschetste tijdschema van het ontstaan van het triptiek. Het bezoek was echter niet meer dan een doortocht door Brugge op weg van Grevelingen naar Brussel. Zijne Koninklijke Hoogheid kwam met zijn gevolg aan in Brugge tussen 17 en 18 uur, overnachtte in het Prinsenhof en reisde 's anderendaags om 10 uur al weer af naar Gent. Er was geen bezoek aan het stadhuis. De stadsmagistraat was ook pas twee dagen voordien per brief op de hoogte gesteld van de geplande doortocht¹⁵. Het triptiek met de wethouders kan niet voor deze vluchtige gelegenheid zijn gemaakt.

---

12 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, 216 : Stadsrekeningen, 1637-1638, f° 83.

13 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, 118 : Resolutieboeken, 1632-1641, f° 107v, 113 en 115-116 ; L. Gilliodts-van Severen, "Trois dossiers judiciaires", in : *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, 67 (1907), p. 165 n. 1 en 169-170 n. 2.

14 H. Vlieghe, *Stedelijke Musea Brugge. Catalogus schilderijen 17de en 18de eeuw*, Brugge, 1994, p. 90.

15 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, 118 : Resolutieboeken, 1632-1641, f° 213-214.

Besluit

De aanleiding tot het maken van het triptiek met de wethouders van Brugge in 1637 blijft voorlopig onbekend. Niettemin mag het werk beschouwd worden als een pronkstuk waarmee de stadsmagistraat uitpakte om de goede werking en de historische grondslag van het Brugse bestuursapparaat in de kijker te plaatsen. Na zijn verwijdering uit het Stadhuis, op een voor ons onbekend tijdstip, bleef dit stuk al te lang verwaarloosd. Daardoor bleef ook de verdienste van de auteur en kunstenaar Michiel Janssens al die tijd onderbelicht.